

לשוננו לעם

עורכים: ע' איתן ומ' מדן

כרך יז, תשכ"ו

האקדמיה ללשון העברית
מוגן בזכויות יוצרים

מכאן אני למד, שלא איכפת לו לסיוון, אם ייאמר: „ומפני חטאינו“ בביצוע מרדכי הרשמאן. יהי כן. נניח ויכוח על דברים שבטעם. אבל הואיל וצר פאן המקום לצטט כל דיבור מדיבוריו של סיוון בענין מוסיקה כדי להוכיח, שאינם עניין לכאן, רק אומר בקיצור, מה טענתי: גם קריין אנגלי אינו שש תמיד לומר perform, אלא אומר בפשטות „השתתף זמר פלוני או מקהלה פלונית“, וכנגדו קריין עברי דבק דווקא ב„ביצוע“ — וזאת באותו שידור ולאותה יצירה ממש: זה מסתפק ב„השתתפות“ בהשמעת היצירה והישראלי להוט אחר „ביצוע“ היצירה. בא סיוון ומלמדנו דעת במוסיקה. שאין זה דבר אחד, אלא „השתתפות“ לחוד ו„ביצוע“ לחוד, ועוד תגליות והבדלות מחכימות מאוד, עייך שם: „תמהני על מר בנדודי, המדקדק כל כך בהבחנות, שלא הבחין בכך“. יישר כוחו של מר סיוון, שהאיר את עינינו בסוגיה זו.

ראובן מירקין

מילון צרפתי-עברי חדש*

בשנים האחרונות היינו עדים לתחרות של „כל המרבה הרי זה משובח“ בין כמה מילונים חדשים, הן מילונים, שהעברית לשונם האחת, והן מילונים, שהעברית אחת

* מילון חדש צרפתי-עברי מאת מרדכי מ' כהן — הוצאת ספרים אחיאסף בע"מ, ירושלים/תל-אביב; הוצאת לארוס, פאריס — נדפס בישראל תשכ"ו.

מלשונותיהם. מגמה שלילית זו נתנה את אותותיה באיכות המילונים, ונראה לי, כי הרמה הכללית של המילונות העברית והשימושית ירדה מזו שהגיעו אליה, דרך משל, מילוניהם של אבן-שושן ושל מדן.

מילונו הצרפתי-עברי של מרדכי מיכהן הוא בעיני אחד החיבורים המעולים, שזכתה להם המילונות העברית, והוגמה של הרצוי במילון לעזי-עברי. במילון זה כ-30.000 ראשי-ערכים ועוד כ-30.000 ערכי-משנה.

מבנה הערך במילון זה הוא מלאכת מחשבת. ראש-הערך מובלט היטב לעומת ערכי-המשנה. מולו, בטור העברי, תרגום הוראתה העיקרית או הראשונה של המלה הצרפתית, לרוב בשתיים-שלוש מלים בעברית. ערכי-המשנה גתנים את הוראותיה הנוספות של המלה, את שימושיה ואת צירופיה¹. לכל ערך, כראשי כמשני, שורה

1, המדובר כאן במלה רבת-הוראות ושימושים (בלועזית פוליסם), כגון — הדוגמות מן העברית — עשר הוראותיה של מלת אב במקרא כמובא ב"אוצר לשון המקרא" של ליונשטם ובלאו, או שימושיה של מלת בול בצירופים בול דואר, בולי הכנסה, בולי ק"ל. ריבוי הוראותיהן של מלים כגון אלו הוא על פי רוב תוצאה של תהליכים סימנטיים-היסטוריים מורכבים ביותר, ולא תמיד ניתן לעמוד על התרחשותם. עניין אחר הן המלים השונות בהוראתן בתכלית, אך שוות בכתיבן (בלועזית הומוגראפים), כגון אב בצירופים: אב ובנו, חודש אב; או בול בצירופים בול דואר, בול עץ, בול הרים, ירח בול, פגעתי בול. על דרכו של מיכהן ברישום ההומוגראפים שבצרפתית ידובר להלן.

משלו, וכמעט תמיד שורה אחת בלבד. תוראותיה הנוספות של המלה רשומות בטור הצרפתי במלים נרדפות, כנהוג במילון חד-לשוני, ואלו נתונות בסוגריים. ציון מיוחד — שני קווים ניצבים — מבדיל בין תוראותיה הנוספות של המלה או בין אלה מצירופיה, שיש בהם חידוש להוראתה, לבין אותם צירופים, הבאים להדגים את שימושיה השונים. סידור זה של הערך שקוף לעין ונוח לאי-ערוך מן הסידור המקובל במרבית המילונים, ושהמלה הלועזית מתורגמת בהם בשורה ארוכה ורצופה של מלים עבריות, מבלי להפריד תחילה את תוראותיה השונות של המלה הזרה. במילונו של מ' כהן כל שורה היא מלה חדשה או הוראה חדשה, והמעין יכול למצוא את מבוקשו על נקלה.

כ-10.000 ערכים, לאמור שישית מכלל הערכים, מלווים ציון, הקובע את תחום שימושה של המלה הנדונה, הן מבחינת הסגנון (למשל לשון משפחתית, כלומר לשון דיבור בלתי-פורמאלית), הן מבחינת התוכן (למשל הוראה מושאלת) והן מבחינת השימוש בשטחי החיים, המדע והתרבות השונים, כגון צבא, חקלאות, דת, מסחר, רפואה, רדיו, מוסיקה, תיאטרון ועוד הרבה. רבה חשיבותם של ציונים אלו להבהרת הוראתה המדויקת של המלה הצרפתית וגם להבנת תרגומה לעברית. למשל, מלת *doublage* עניינה מילוי-מקום; אלמלא הציון *(SPECT (acles)*, לא היה התרגום מילוי-מקום מכוון לדייק הוראתה, שכן מילוי-מקום משמש בעברית גם בתחומים שמחוץ לתיאטרון. או מלת *radical* רק הוראתה במתמטיקה ובדקדוק מובעת במלה שורש; או המלה *scissure*, שאת

הוראתה באנאטומיה מתרגמות המלים TDQ, בקע 2.

מחבר המילון מבחין בין ההומוגראפים בספרות 1, 2 וכו', רק כאשר הם שייכים לאותו חלק מחלקי-הדיבר 3. לעומת זאת ההומוגראפים השייכים לחלקי-דיבר שונים, ניתנים בלא ספרות מבחינות 4. שוני זה אפשר שהוא מוצדק מבחינה לקסיקוגראפית, שכן ההומוגראפים אינם הומוגראפים

2. יש מלים, שהשימוש בציון כזה מיותר בהן, כגון מלת scooter (קטנוע) המסומנת בציון sport. כמו כן יש שהציון מועיל ליודעי הצרפתית בלבד, אך לא ליודעי העברית הלומדים צרפתית, למשל sport במלה finaliste (משתתף בתחרות-הגמר). המונח "תחרות-גמר" משמש בעברית בתחומים השונים זה מזה, כגון במשחקי ספורט, בנגינה, בבחירת מלכת היופי או אשף המטבח. כלום מכון הציון sport לכל אלה ?

3. למשל air (ש"ע ז': 1. אוויר, רוח; 2. צורה, מראה), arche (ש"ע נ': 1. קשת; 2. ארון, תיבה), aube (ש"ע נ': 1. שחר; 2. גף, כנף), aval (ש"ע ז': 1. ערבות; 2. מורד, ירידה). כדאי לציין, כי באות A, התופסת 54 עמודים במילון, מובאים רק ארבעה הומוגראפים מסוג זה, ואילו באות B (37 עמ') שישה-עשר, ובאות C (89 עמ') שמונה עשר.

4. למשל cru (ש"ת: חיי; ש"ע: יבול, תוצרת), foin (ש"ע: חציר, שחת; מק"ר; בוז), lire (ש"ע לירה; פועל: קרא), pas (ש"ע: צעד; תה"פ: לא, אל, אין), point (ש"ע תפר; תה"פ: לא, אין), sur (מ"י: על, מעל ל', למעלה מן; ש"ת: חמוץ) וכיו"ב הרבה.

ממש, אלא אם כן משמשים הם בלשון בתנאים שווים. אולם במילון שימושי רצוי שדין אחד יהיה לכולם.

סוג אחר של הומוגראפים במילוננו של מ' כהן הן המלים הגזורות ממלים אחרות, כגון שמות מפעלים⁵, שמות-עצם משמות-עצם⁶, שמות-עצם משמות-תואר⁷, שמות-תואר משמות-עצם⁸ ותוארי-פועל משמות⁹.

בכל אלה נתונה המלה הנגזרת כערך-משנה, אולם היא מובלטת משאר ערכי-המשנה בצורת אותיותיה, שהן אותיות ראש-הערך.

5. למשל savoir (פועל: ידע; ש"ע: זעת, ידיעות, השכלה, בקיאות).

6. למשל garde (ש"ע ז': שומר, נוטר; ש"ע ו': אחות, מטפלת), frameur, euse (ש"ע זו"נ: אורג; ש"ע ו': מכונת-אריגה), trayer, euse (ש"ע זו"נ: חולב; ש"ע ו': מכונת חליבה).

7. beau (ש"ת: יפה, נאה; ש"ע: מתהדר, גנדרן, טרוזן), dé-fensif, ive (ש"ת: של הגנה, של התגוננות; ש"ע: הגנה, התגוננות), général, e (ש"ת: כללי; ש"ע ז': גנרל, אלוף; ש"ע ו': אשת-אלוף), secret, ète (ש"ת: סודי, חשאי, נסתר; ש"ע: סוד, רז, תעלומה), travesti (ש"ת: מחופש, מוסווה, מסולף; ש"ע: תחפושת, התחפשות), velouté, e (ש"ת: רך כקטיפה; ש"ע: רכות, רוך). נראה, שסוג זה של גזירות הוא השכיח ביותר במילון.

8. ע"י להלן במלה clos.

9. beau, belle (ש"ת: יפה, נאה; beau תה"פ: יפה; belle

תה"פ: עוד יותר, יותר ויותר).

יש שהמלה הנגזרת התרחקה בהוראתה ממלת-האם
עד כדי כך, שאין הצדקה להביאה כערך-משנה. כלום יש
זיקת משמעות נראית לעין בין consommé (ש"ת: שלם,
מושלם, משוכלל) ובין consommé (ש"ע: מרק-בשר), או בין
clos (ש"ע: קרפף, גינה, פרדס) ובין clos (ש"ת: סגור),
או בין veilleur, euse (ש"ע זר"נ: שומר, נוטר) ובין
veilleuse (ש"ע נ': מנורת-לילה).

מילונו של מ' כהן מצטיין אף בצורתו החיצונית, החל
בסידור ובהדפסה וכלה בנייר ובעטיפה. אין ספק, כי ספר זה
שעשייתו בתבונה ובטוב טעם, יתקבל ברצון ויזכה להערכת
כל הפונים אליו¹⁰.

10. משאלה אחת לי — יספח המחבר למילונו במהדורתו
השנייה את רשימת ראשי-התיבות והקיצורים השכיחים שבלשון
הצרפתית ופתרונם בעברית.